

УДК 796.012.265:793.33

ДЕТЕРМІНАНТИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА УСПІШНІСТЬ ЗМАГАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИХ ПАР У СПОРТИВНИХ ТАНЦЯХ

Олена СПЕСИВИХ¹, Сергій ЛАТИШЕВ²

¹Національний університет фізичного виховання і спорту України,

²Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація. У роботі досліджено основні складові, що впливають на успішність змагальної діяльності спортсменів-танцюристів високої кваліфікації, проаналізовано соціально-педагогічні умови тренувальної та змагальної діяльності. Досліджено психофізіологічні та індивідуально-особистісні особливості спортсменів, встановлено переважні типи їх поєднання в парах, визначено характеристики, що є значущими на різних етапах підготовки спортсменів-танцюристів. Отримані результати можуть надалі сприяти підвищенню ефективності підготовки пар у спортивних танцях.

Ключові слова: успішність, змагальна діяльність, висококваліфіковані танцюристи, спортивні танці.

Актуальність. Сучасний розвиток спортивних танців як виду спорту, їх міжнародна популяризація, поява значної кількості висококваліфікованих спортсменів, високий рівень конкуренції танцювальних пар, а також інтеграція теорії і методики викладання спортивних танців у систему вищої освіти потребує більш детального розгляду проблеми успішності, оскільки багато аспектів цього виду спортивної діяльності практично не досліджені. Актуальним є вивчення детермінант успішності, які впливають на досягнення результату в спортивних танцях – головного показника успішності спортсмена. Встановлення таких детермінант і особливостей їх прояву дасть змогу виявити основні напрями роботи тренера щодо оптимізації процесу відбору танцюристів та комплектування спортивних пар.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукової літератури щодо проблеми успішності пар у спортивних танцях виявив певні дослідження, спрямовані на розгляд окремих складових даної проблеми [2, 5, 6, 7]. Також деякі дослідження проведені на матеріалі дитячих чи підліткових груп і вони не стосуються проблем спорту вищих досягнень, де здобуваються найбільш значущі результати [1, 3]. Слід зазначити, що в багатьох проаналізованих літературних джерелах розглядаються технічні особливості виконання танців [4], що також не розкриває проблеми успішності повною мірою. Таким чином, ця проблема є недостатньо розглянутою та потребує подальшого вивчення.

Мета дослідження – визначення детермінант успішності пар у спортивних танцях та їх значущості для сумісної діяльності танцюристів.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення даних наукової і методичної літератури, педагогічне спостереження та аналіз змагальної діяльності, метод експертних оцінок, методи психодіагностики, комп'ютерної стабілографії, методи математичної статистики.

Результати дослідження. Дослідження проводилося на базі клубу спортивного танцю Національного університету фізичного виховання і спорту України «Супаданс» і Державного науково-дослідного інституту фізичної культури та спорту.

Для визначення основних складових успішності пар у дослідженні брали участь 30 респондентів, а саме: 20 тренерів і суддів Асоціації спортивного танцю України, 10 провідних іноземних тренерів та суддів міжнародної категорії Всесвітньої Ради Танцю, які представляють найсильніші танцювальні країни світу (Англію, Німеччину, Італію, Росію і США).

У дослідженні також брали участь 84 танцюристи різної кваліфікації (18–35 років), розділені на 2 групи: висококваліфіковані – 44 спортсмени (6 заслужених майстрів спорту України; 12 майстрів спорту міжнародного класу; 26 майстрів спорту України); кваліфіковані – 40 спортсменів I розряду.

Для визначення стилю керівництва при роботі з танцюристами різного віку опитано 30 тренерів Асоціації спортивного танцю України.

Експертним опитуванням визначено основні складові детермінанти успішності пар у спортивних танцях та визначено їх ранг (табл. 1).

Таблиця 1

Значущість складових успішності діяльності в спортивних танцях за даними експертного опитування (n=30)

Складові	Ранг
Здібності, талант	1
Рівень фізичної підготовленості	2
Упевненість в собі, прагнення до перемоги	3
Сумісність партнерів	4
Професійний рівень тренера	5
Оптимальні відносини з партнером та пари з тренером	6
Пам'ять, здібність до сприйняття	7
Рівень технічної підготовленості	8
Об'єктивне суддівство	9
Рівень матеріальної забезпеченості	10
Рівень статодинамічної стійкості	11
Впровадження сучасних досягнень науки в практику підготовки	12
Рівень тривожності, агресії, конфліктності	13
Морфологічні особливості партнерів	14

Під час проведеного дослідження виявлено, що думка експертів є узгодженою ($W=0,7$).

Під час аналізу наукової та методичної літератури не було виявлено опису особистості спортсмена-танцюриста високого класу, який безпосередньо визначає успішність спортивної пари, тому спочатку ми вивчили індивідуальні особливості танцюристів шляхом порівняльного аналізу двох груп спортсменів (висококваліфікованих і кваліфікованих) та визначили їх відмінності, і тільки на основі отриманих даних у групі спортсменів високого класу визначили оптимальні умови поєднання даних показників у парах.

Згідно з отриманими даними особистість висококваліфікованого спортсмена-танцюриста відрізняє таке:

- правокульова активність – фундаментальна особливість, пов'язана з розподілом функцій між півкулями, що призводить до різниці у ступені використання кожної з них особами різних професій. Для танцюристів значущим є процес сприйняття ритму, темпу, звуку, фігур та рухів, а також висока координація, тобто активність правої півкулі, яка має пряме відношення до перцептивних процесів; від її функціональної активності залежить також музичний слух. Орієнтуючись на думку експертів та показник «здібності, талант», який зайняв перше місце при ранжуванні, дослідження були спрямовані на виявлення міжкульової асиметрії (що розглядається як задатки спеціальних здібностей) за допомогою встановлення коефіцієнта асиметрії. Виявлено чітку тенденцію до правокульової активності в 59,9 % кваліфікованих танцюристів (\bar{x} ; S: 32,4; 1,2 %) та у 43,5 % висококваліфікованих (\bar{x} ; S: 42,2; 3,2 %) – інтенсивність занять з часом сприяє активізації лівої півкулі, оскільки саме вона бере участь у формуванні довільних рухів. Якщо ці дані порівняти з попередніми нашими дослідженнями дітей 8–9 років (кількість дітей-танцюристів з правокульовою активністю становить 59,4 %; дітей, які не займаються танцями – 37,8 %), то отримані результати, на наш погляд, свідчать про функціонально обумовлену схильність до занять спортивними танцями;

- домінування двох типів особистості – ESTJ та ISTJ з приблизно рівнозначним співвідношенням екстра- та інтроверсії (58 та 42 % відповідно), розвинутою сенсорикою та мисленням, наявністю спрямованості на результат. 15 із 22 пар (68 %) мають поєднання цих типів або один з партнерів має даний тип. Якщо у кваліфікованих спортсменів дані типи представлені лише у 12 %, то в більшій половині висококваліфікованих танцюристів, а саме 51,3 %, встановлена їх наявність;

- особистість спортсмена високої кваліфікації відрізняє високий рівень креативності (45,8 % танцюристів), лідерство (20 %), прагнення до оптимальних міжособистісних стосунків (16,7 %);

- статодинамічна стійкість, а саме якість функції рівноваги. Під час аналізу цього показника встановлено, що у висококваліфікованих танцюристів за участі зорового аналізатора якість функції рівноваги становить (\bar{x} ; S) 89,2; 3,3 %, а у кваліфікованих 85,4; 6,8 % (різниця між показниками статистично достовірна, $p < 0,05$), без участі зорового аналізатора: 83,3; 10,7 % та 75,1; 11,1 % відповідно;

- показники, які визначають нейродинамічні функції: проста зорово-моторна реакція висококваліфікованих танцюристів становить 273,9; 39,6 мс, у кваліфікованих – 282,7; 41,8 мс; складна зорово-моторна реакція 524,9; 58,3 та 525,2 мс; 71,4 мс відповідно; сила нервової системи 95,0; 7,4 подразників за хвилину (подр./хв) та 94,3; 5,8 подр./хв; функціональна рухливість 8,6; 1,1 % помилок (пом.) та 10,3; 1,4 % пом. ($p < 0,05$). Також встановлено, що висококваліфіковані спортсмени здійснюють меншу кількість помилкових дій порівняно з кваліфікованими (6,9; 0,7 та 7,8; 1,1 відповідно, $p < 0,05$);

- помірний рівень тривожності в обох групах спортсменів: середній рівень ситуаційної тривожності мають 47,4 % висококваліфікованих танцюристів і 40,7 % кваліфікованих; середній рівень особистісної тривожності – 73,7 % танцюристів високої кваліфікації та 70,4 % кваліфікованих;

- переважний тип темпераменту: в результаті дослідження встановлено, що в спортсменів високої кваліфікації переважним є сангвінічний тип (68,4 %), що майже вдвічі перевищує кількість холериків (26,3 %), слід відмітити незначну кількість меланхоліків (5,3 %) і відсутність флегматиків; на основі отриманих даних типу темпераменту встановлено, що у 94,7 % спортсменів високої кваліфікації відмічається сильний тип нервової системи;

- наявність високих показників вербальної агресії та негативізму у 35 та 40 % танцюристів високої кваліфікації; у 20 і 40 % кваліфікованих спортсменів; індекс агресивності та ворожості в двох групах спортсменів має середні значення;

- домінантні стратегії поведінки в конфліктних ситуаціях: значна кількість висококваліфікованих спортсменів (40 %) застосовує «співпрацю» як найбільш конструктивну стратегію поведінки в зовнішньому конфлікті, а також «суперництво» (22,5 %). Кваліфіковані танцюристи виявляють схильність до «компромісу» (26,6 %);

- високий та надвисокий рівень внутрішньоособистісної конфліктності у більшості спортсменів високого класу становить 52,5 %, у кваліфікованих – 36,7 %;

- мотивація орієнтації на успіх, яка у танцюристів високої кваліфікації перевищує в 1,9 рази мотивацію на уникнення невдачі, характеризує спрямованість на перемогу та досягнення результату. Кількість висококваліфікованих спортсменів з орієнтацією на досягнення успіху становить 61,2 %, а кваліфікованих – 44,4 %;

- інтернальна локалізація суб'єктивного контролю за чотирма шкалами у спортсменів високого класу: загальна, на успіх, невдачу, міжособистісні відносини, яка відображає зрілість, самостійність та відповідальність танцюристів цієї групи; у кваліфікованих танцюристів за двома шкалами: досягнення та міжособистісні відносини;

- відкритий тип прив'язаності – у 55 % висококваліфікованих спортсменів і 66,7 % кваліфікованих – переважний для обох груп, що створює умови для більш стійкого та тривалого партнерства.

Окрім того, експертне опитування свідчить про значущість сумісності для успішної діяльності пари (ранг 4), див. табл. 2.

Таблиця 2

**Переважні типи поєднання показників у парах
висококваліфікованих танцюристів (n=44)**

Показники	Переважні поєднання
Психофізіологічний рівень сумісності	
Коефіцієнт асиметрії	подібність
Тип особистості: екстра-інтроверсія	доповнення
Тип особистості: раціональність-іраціональність	подібність
Тип особистості: лідерство, креативність	доповнення
Якість функції рівноваги	подібність
Проста зорово-моторна реакція	подібність
Складна зорово-моторна реакція	подібність
Функціональна рухливість	подібність
Сила нервових процесів	подібність
Тривожність	подібність
Тип темпераменту	подібність / доповнення
Тип нервової системи	подібність
Індивідуально-особистісний рівень сумісності	
Індекс агресивності	подібність
Індекс ворожості	подібність
Форми агресії: негативізм, вербальна агресія *	–
Стратегія поведінки у конфлікті	доповнення
Внутрішньоособистісна конфліктність *	–
Мотивація	подібність
Локалізація суб'єктивного контролю	подібність
Тип прив'язаності	доповнення

Примітка. * – дані показники не можна рекомендувати як оптимальні для партнерства та розглядати за типом подібності чи доповнення, а тільки як феномени, що супроводжують напружену спортивну діяльність у спорті вищих досягнень, оскільки близько половини спортсменів мають високі та надвисокі значення

Результатами дослідження встановлено ряд характеристик, які є значущими для спортивної діяльності, і їх необхідно враховувати на етапі відбору та під час формування партнерства (табл. 3).

Загалом, адекватне сполучення окремих характеристик партнерів відображається на їх взаємодії. Згідно з дослідженнями, міжособистісні стосунки є обов'язковою умовою довгострокових партнерських відносин, що знайшло своє відображення у визначенні середньої тривалості існування пар високого рівня. За нашими даними, середній термін існування пари в спорті вищих досягнень становить 9,4 року та спостерігається його динаміка залежно від зростання спортивної майстерності: у майстрів спорту – 3 роки, майстрів спорту міжнародного класу – 9 років та заслужених майстрів спорту більше 15 років. Таким чином, відзначається взаємозв'язок між рівнем кваліфікації танцюристів та терміном існування пари: встановлено його зростання у 4,3 рази.

Таблиця 3

Значущість психофізіологічних та індивідуально-особистісних показників танцюристів на різних етапах їх діяльності

Показник	Значущість на етапі		Оптимальне значення показника при формуванні пари	
	відбір	формування пар	чоловік	жінка
Коефіцієнт асиметрії	+	–	нижчий за середній	нижчий за середній
Тип особистості	+	+	ISTJ *	ESTJ *
			лідерство	креативність
Якість функції рівноваги	+	+	високий	високий
Проста зорово-моторна реакція	+	+	вищий за середній	вищий за середній
Складна зорово-моторна реакція	–	+	середній	середній
Функціональна рухливість	+	+	середній	середній
Сила нервових процесів	–	+	високий	високий
Особистісна тривожність	–	+	середній	середній
Ситуаційна тривожність	–	+	середній	середній
Тип темпераменту	+	+	сангвінік, холерик	сангвінік
Тип нервової системи	+	–	сильний	сильний
Показники та форми агресії	–	+	середній	середній
Стратегія поведінки при конфлікті	–	+	співпраця	співпраця
Внутрішньоособистісна конфліктність	–	+	середній	середній
Мотивація	+	+	досягнення успіху	досягнення успіху
Локалізація суб'єктивного контролю	–	+	інтернальний	інтернальний
Тип прив'язаності	+	+	стійкий	стійкий

Примітки: * – Е – екстраверсія,

I – інтроверсія,

S – сенсорика,

T – мислення,

J – спрямованість на результат;

«+» – показник є значущим на даному етапі;

«–» – показник не є значущим на даному етапі.

Висновок. У дослідженні визначено основні детермінанти успішності пар у спортивних танцях на основі експертного опитування, вивчені психофізіологічні та індивідуально-особистісні особливості танцюристів, досліджено сумісність цих характеристик у парах, визначено значущість показників на різних етапах спортивної діяльності спортсменів, що спеціалізуються в спортивних танцях.

Список літератури

1. Безикова А. А. Гармонизация взаимодействия партнеров в спортивных бальных танцах : на материале подростковых групп : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / А. А. Безикова ; ТГУ. – Тюмень, 2006. – 25 с.
2. Бредихина Ю. П. Роль зрительного анализатора в координации двигательных действий у танцоров-бальников / Ю. П. Бредихина // Современные проблемы науки и образования. – 2013. – № 2.
3. Жаворонкова И. А. Комплектование пар в спортивных бальных танцах (на примере детей 12 – 15 лет) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / И. А. Жаворонкова ; РГУФК-СиТ. – М., 2007. – 23 с.
4. Осадців Т. П. Спортивні танці : навч. посіб. / Т. П. Осадців. – Л. : ЗУК, 2001. – 340 с.
5. Ронь И. Н. Психолого-педагогические условия формирования соревновательной эмоциональной устойчивости конкурсных танцевальных пар : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / И. Н. Ронь ; КГУ. – Ставрополь, 2006. – 24 с.
6. Сигал Н. С. Психологическая совместимость как фактор эффективности совместной деятельности в спортивных танцах / Н. С. Сигал, Ю. В. Александров, Е. В. Хоменко // Физическое воспитание студентов творческих специальностей : сб. науч. труд. – Х., 2009. – № 1. – С. 155–168.
7. Шанкина С. В. Теория и методология формирования системы непрерывной профессиональной подготовки специалистов спортивных бальных танцах : автореф. дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.08 / С. В. Шанкина ; ТГТУ. – Тамбов, 2011. – 46 с.

ДЕТЕРМИНАНТЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА УСПЕШНОСТЬ СОРЕВНОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВЫСОКОКВАЛИФИЦИРОВАННЫХ ПАР В СПОРТИВНЫХ ТАНЦАХ

Елена СПЕСИВЫХ¹, Сергей ЛАТЫШЕВ²

¹Национальний університет фізического воститання и спорта України,

²Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Аннотация. В работе проведено исследование основных составляющих, которые влияют на успешность соревновательной деятельности спортсменов-танцоров высокой квалификации, проанализировано социально-педагогические условия тренировочной и соревновательной деятельности. Исследовано психофизиологические и индивидуально-личностные особенности спортсменов, установлено преимущественные типы их совместимости в парах, определено значимые характеристики на разных этапах подготовки танцоров. Полученные результаты в дальнейшем могут способствовать повышению эффективности подготовки пар в спортивных танцах.

Ключевые слова: успешность, соревновательная деятельность, высококвалифицированные танцоры, спортивные танцы.

DETERMINANTS THAT AFFECT SUCCESS OF COMPETITIVE ACTIVITY AMONG HIGHLY-QUALIFIED DANCING COUPLES IN DANCESPORT

Olena SPESYVYKH¹, Sergiy LATYSHEV²

¹National University of Physical Education and Sport in Ukraine,

²Bohdan Khmelnytskyi Cherkasy National University

Abstract. The work deals with the basic components that affect the success of competitive activity of highly skilled dancers. The article analyzes the socio-pedagogical conditions of training and competitive activity. It analyses the psychophysiological and individual personality traits of athletes, as well as preferential types of their compatibility in pairs. The article identified significant characteristics at different stages of training dancers. The results can further enhance the effectiveness of dancesport training pairs in.

Key words: success, competitive activity, highly skilled dancers, dancesport.